

לגעת בחיים

מבט בהיר על אתגרי השעה
הרב יוני לביא

Touching Life

A Clear Look at The Challenges of The Time

Harav Yoni Lavi

מו"ל: מיכאל לב

עריכה: מתן צרור

עימוד ועיצוב: תחיה מנדלבאום

צילום בגב הכריכה: מרוה הרוש

"דברי שיר" - הוצאה לאור

www.dshir.co.il

לפרטים: 077-3220338 | info@dshir.co.il

© כל הזכויות שמורות למחבר.

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני או אחר - כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה.

שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט, אלא ברשות מפורשת בכתב מהמחבר.

© כל הזכויות על מילות השיר "מי שחלם" מאת דידי מנוסי ולחן מאת יוחנן זראי שמורות למחברים ולאקו"ם. התצלום של פיניאס גייג' בעמ' 171 לקוח במקור מהאוסף של ג'ק ובוורלי וילגוס ומוצג במוזיאון האנטומי של וורן, בבית הספר לרפואה של הרווארד, על פי רישיון Creative Commons (www.creativecommons.org). התצלום של ד"ר לודוויג גוטמן בעמ' 224 לקוח ממקור לא ידוע, על פי רישיון Creative Commons.

המערכת עשתה ככל יכולתה כדי לאתר את בעלי הזכויות של כל החומר שנקח ממקורות חיצוניים. אנו מתנצלים על כל השמטה או טעות, ואם יובאו לידיעתנו נפעל לתקן במהירות הבאות.

מהדורה ראשונה

הודפס בישראל

ה'תשפ"ג, 2023

תוכן העניינים |

7	הקדמה
	אמונה ומוסר
11	האם התנ"ך באמת היה?
25	למה קשה לנו להתפלל?
42	מה עושים עם חלומות רעים?
48	שמות קובעים גורלות?
61	שקרים אמיתיים
72	עמלק – למה להשמיד עם שלם!?
77	האם התורה מתירה פשעי מלחמה?
	איש ואישה
85	המטרה מקודשת – שו"ת שידוכים
97	זוגיות בסיכון: איך מזהים גבר אלים?
102	הגישה הנכונה ליחסי אישות
108	מה יש לכם נגד הלהט"ב!?
	בין הורים לילדים
123	איך לדבר עם ילדים ומתבגרים על מיניות?
144	לאן נעלמה הסמכות ההורית?
156	הבן שלי גונב
162	איך חוגגים עול מצוות?
168	איך עוברים את גיל ההתבגרות?
183	כשהילד שלך נהיה דתל"ש

התמודדויות בחיים

- 197 כשהנפש חולה
- 210 איך להתמודד עם נכות?
- 227 אונס בתוך המשפחה
- 233 אתגר הצניעות והמסכים – שו"תים קצרים

אל מול המוות

- 269 ההיריון נפסק פתאום
- 275 כשחצי ממך איננו
- 289 על הקצה – דילמות של סוף החיים
- 300 מסמך אישי: כשאמא שוקעת

שקרים אמיתיים |

שמי שרה, אני אם וסבתא ויש לי תחביב שהוא גם כישרון: שידוכים. עד היום זכיתי להביא אל מתחת לחופה 16 זוגות. השאלה שלי היא עד כמה אני חייבת להיות מדויקת? למשל: יש לי בחורה מקסימה שלפני חודש חגגה שלושים. הניסיון שלי מלמד שאם אעגל מעט למטה את הגיל ואגיד שהיא בת 29 יהיו לי לא מעט הצעות טובות עבודה. לעומת זאת, אם אגיד שהגברת בת 30 – איבדתי חצי מהן.

אפשר להאשים עד מחר את הגברים: אתם בררנים, מתנשאים ומתעקשים ללא הצדקה שהבחורה תהיה צעירה מכם בכמה שנים. אבל תכל'ס, אם אני משנה טיפה את הגיל, הסיכוי שלי למצוא עבודה חתן ולהקים בית בישראל גדול הרבה יותר. מותר לי?

שמי יערה ואני בת 16. עשיתי אתמול דבר חמור. היה יום חמסין ורצינו לנסוע לים. כדי לקבל שחרור מהמחנכת המצאנו סיפור שאנחנו צריכות לקנות משהו בשביל הכיתה. לקחנו את פתק האישור ונסענו לחוף הים בתל-אביב. מאז אני מסתובבת עם ייסורי מצפון נוראיים, כיוון שבגדנו באמון שנתנו בנו. זה לא מתאים לי בכלל ואני מאוד רוצה לחזור בתשובה, אבל יודעת שאם אתוודה בפני המורה זה עלול להסתיים בהעפה מהאולפנה. מה עושים?

יש בסניף שלנו מדריך נמרץ שעשה לחניכים שלו תרגיל נבזי. הוא סיפר להם שבעוד שבועיים יתקיים מפגש של נציגי תנועות הנוער עם ראש העיר והם נבחרו לייצג את הסניף שלנו. "זו ההזדמנות שלכם לבקש ממנו את כל מה שאנחנו צריכים – שיפוץ המבנה, מיזוג חדש, תקציבים לפעילות. תתכוננו כמו שצריך! אנחנו סומכים עליכם".

במשך שבועיים החברה התכוננו למפגש והתאמנו על הטיעונים שיציגו בפני ראש העיר. ביום הגורלי התאספו לבושים בבגדים חגיגיים והתכוננו לנסוע למפגש. ואז הופיע המדריך ואמר: "תיקון קטן, חברה. אין לכם מפגש עם ראש העיר. אתם עומדים להיפגש עם מישהו הרבה יותר חשוב: הקדוש ברוך הוא! תפילת מנחה". החניכים רתחו מזעם, אבל המטרה שלו הייתה להעביר מסר חינוכי, שמדגיש את הפער בין ההכנה למפגש עם ראש העיר

לבין האיחורים והפטפוטים בתפילה. האם מותר לשקר לחניכים ולספר סיפור שלא היה ולא נברא כדי להעביר להם מסר? אביטל הקומונרית

בזמן האחרון יש ברחוב שלנו מכת גניבות. עלה לי רעיון לתלות על שער החצר שלט גדול שיהיה כתוב עליו: "זהירות כלב נושך!" עם תמונה של כלב מאיים וחושף שיניים. האם מותר לתלות שלט כזה כדי להרתיע גנבים גם אם אין לנו כלב? אלישיב

אני עובד כנהג מלגזה בחברת משלוחים. קרתה לנו תקלה. אחד הנהגים התנגש בטעות בערמת חבילות שהגיעו מחו"ל וייתכן שחלק מהמוצרים נשברו או התעקמו. מנהל המשמרת הורה להעביר הלאה את המשלוח כרגיל. משמעות הדבר שהאנשים יקבלו את המוצר שהזמינו אך כשיפתחו את האריזה חלקם יגלו שהוא פגום. הם יפנו בתלונה ישירות ליצרן בחו"ל כדי שישלח להם מוצר חלופי, מבלי לדעת שהאשמה רובצת על כתפי חברת המשלוחים חסרת האחריות.

אני בחור ישר שמשתדל לומר תמיד את האמת, אך ברור לי שאם אסרב לשתף פעולה עם התרמית יפטרו אותי ואאבד את מקום עבודתי. מה לעשות? דורון

יש לי חברה שפשוט אין לה טעם בבגדים. יום אחד היא שאלה אותי מה דעתי על החולצה ה"מהממת" שהיא קנתה. החולצה הייתה מכוערת אפילו בתור פיג'מה. גם המחיר שהיא שילמה עליה היה יקר. האם אני אמורה לשקר לה ולהגיד שהחולצה יפה רק כדי שהיא לא תצטער? סמדר

אשתי מאחרת כרונית. מאז שהתחתנו, אפילו פעם אחת היא לא הגיעה בזמן. עד שהיא גומרת להתלבש, להתאפר, להסתדר, לבחור נעליים, כובע, חגורה, תיק, עגילים, שרשרת, צמיד – האירוע כבר כמעט נגמר. הבעיה היא שלפעמים אנחנו מוזמנים יחד לחתונה ועד שהיא גומרת להתארגן, אנו מפסידים את החופה ולפעמים גם את המנה הראשונה. האם מותר לי לשקר לה בזמנים? למשל לומר לה שהחופה ב-19:30, כשבהזמנה כתוב 20:30? בסופו של דבר השקר הזה הוא גם לטובתה, לא? יחזקאל

אין ספק ששקר הוא דבר שימושי מאוד. מי שיתעקש לומר את האמת בכל מצב, ימצא את עצמו לפעמים תקוע ויספוג ביקורת והאשמות. אך אם ירשה לעצמו שקר קטן פה ושם, יוכל בקלות להתחמק ולחסוך לעצמו הרבה כאב ראש.

אם נעשה סקר אקראי ברחוב ונשאל: "סלח לי, אדוני, האם אתה אדם שדובר אמת?" כמעט כולם יענו בחיוב. בפועל רבים נוהגים לשקר לפעמים או לפחות להשתמש ב"שקר לבן" (ביטוי מעניין, בפרט מכיוון שלגדול השקרנים בתנ"ך קראו... לבן).

תורת ישראל מאמינה מאוד באמת וסולדת מן השקר. חז"ל אומרים ש"חותמו של הקב"ה – אמת"⁸⁵ והכתוב מזהיר "מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּתְחַקֵּק".⁸⁶ שימו לב לניסוח החרגי: לא רק שאסור לשקר, אלא שצריך להתרחק מן השקר. למה? הרי לא ראינו חיוב כזה אפילו באיסורים חמורים כמו גניבה או רצח. ייתכן שהסיבה לכך היא שקל מאוד לשקר וקל מאוד גם להתמכר לשקר. לשקר יש גם נטייה להיות מדבק, ושקר ראשון הוא בדרך כלל רק מבוא לשקר הבא אחריו. בילדותי ראיתי סרט אמריקאי המספר על עורך דין ממולח שהפך את השקר לכלי העבודה המרכזי שלו. הוא השתמש בו בכל הזדמנות וקצר הצלחות. יום אחד החמיץ את מסיבת יום ההולדת של בנו בן החמש וכדרכו תירץ את הדבר בעזרת שקר. הילד המאוכזב סירב להאמין לו והביע משאלה שלמשך יום אחד אביו לא יהיה מסוגל לשקר. באורח קסם המשאלה התגשמה ועורך הדין המצליח קם למחרת בבוקר כשהוא אומר את האמת ורק את האמת. לחרדתו גילה שחייו קורסים לנגד עיניו. השקר הפך למרכיב כה בסיסי בהתנהלותו, עד שהתקשה לזוז צעד אחד בלעדיו.

האם יש שיטה לזהות שקרנים?

כולם מכירים את פינוקיו,⁸⁷ בובת העץ השוובה וההרפתקנית, שכאשר שיקר אפו התארך. למרבה הצער אצל בני אדם זה לא עובד כך, ואפס נותר על כנו גם אם יהיו כזבנים מדופלמים. האם יש דרך מדעית לזהות אדם שמשקר?

מדע הקרימינולוגיה טוען שאמירת שקרים גוררת תגובות פיזיולוגיות. כאשר אדם משקר מתקיימת פעילות מוגברת של אזורים מסוימים במוחו וגופו יוצר תנועות גוף שעשויות להעיד על כך. למשל: שפשוף העיניים, תנועות עיניים בתדירות גבוהה, משחקים בשיער ועוד. בשנת 1921 פותח מכשיר הפוליגרף ("מכונת אמת"). הוא מסוגל לקלוט תגובות

85. שבת נה, ע"ב.

86. שמות כג, ז.

87. מאת קרלו קולודי, יצא לאור לראשונה ב-1883.

בלתי רצונית של אדם (קצב הדופק, לחץ הדם, הזעה ועוד) ולגלות באמצעותם אם הוא משקר. האם זוהי בדיקה אמינה שיכולה להתקבל כראיה בבית משפט? הדבר שנוי במחלוקת עד היום.

מבחן האמת של קוצק

חסידות קוצק חרתה על דגלה את מידת האמת. מספרים שכאשר יהודי ביקש להתקבל לחבורתם ערכו לו מבחן מיוחד. בהתחלה הודיעו לו בחגיגות שהתקבל וערכו לכבודו מסיבה ובמהלכה דאגו להשקות אותו בכמות רבה של יין עד שנרדם. למחרת כאשר הלה עוד היה הלום יין ושקוע בשינה, חבורת החסידים השכימה ממיטתה והלכה להתפלל. לאחר שחזרו הם פשטו את בגדיהם ונכנסו למיטות. מאוחר יותר כאשר מיודענו התעורר משנתו הם קמו בשנית יחד איתו והזמינו אותו ליטול ידיים ולהצטרף אליהם לפת שחרית.

כאן הגיע המבחן הגדול. האם אותו יהודי יתעקש ויגיד: "רגע, אבל עדיין לא התפללנו שחרית. איך אפשר לאכול עכשיו ארוחת בוקר?! הרי זה בניגוד להלכה מפורשת בשולחן ערוך" – הרי שהוא איש אמת וראוי להיות חלק מן החבורה.

אך אם יתקפל ויגרר, ויתרץ לעצמו שבקוצק יש מנהג אחר או שהוא רק אתמול הגיע ולא נעים לו לעשות בעיות – הוא יאלץ להיפרד לשלום מן החבורה כיוון שהדבקות באמת אינה בראש מעייניו.

לפעמים מותר לשקר?

מקורות רבים עוסקים בגנות השקר ובשבח האמת. חז"ל מלמדים שאחד משלושת העמודים שהעולם ניצב עליהם הוא האמת.⁸⁸ הם אומרים עוד שהקב"ה אינו רוצה לעמוד במחיצתם של שקרנים.⁸⁹ גם הפתגם העממי ש"שקר אין לו רגליים" מקורו בגמרא,⁹⁰ ויש לו אפילו משמעות גרפית: לאותיות המילה "שקר" בכתב סת"ם יש רק רגל אחת, ואילו לכל אחת מאותיות "אמת" יש שתי רגליים. ללמדנו שחיים הבנויים על שקרים אינם יציבים ולא יחזיקו מעמד.

האם משמעות הדבר שחייבים לומר אמת בכל מצב ולעולם אסור לשקר?

88. אבות א, יח.

89. סוטה מב, ע"א.

90. שבת קד, ע"א.

מתברר שלא. הראיה הטובה ביותר לכך היא התנ"ך. מצאנו בו לא מעט מקרים שבהם אפילו צדיקים שינו מן האמת. אברהם, למשל, סיפר לפרעה מלך מצרים ששרה היא אחותו ולא אשתו. יעקב הלך בשליחות אימו אל אביו העיוור וסיפר לו שהוא עשוי בנו הבכור. יתרה מזו, **אפילו הקב"ה בעצמו שינה מן האמת**. כאשר באו המלאכים לבשר לאברהם ולשרה הקשישים שעתידי להיוולד להם ילד, שרה פרצה בצחוק והתפלאה איך בגיל מבוגר כל כך יזכה בעלה הזקן לילד. אלוקים פנה לאברהם ושאל אותו "למה זה צחקה שְׁרָה לֵאמֹר הֲאֵף אֲמַנָּם אֵלֶּךָ וְאֲנִי זָקְנָתִי"⁹¹, כאילו שרה תלתה את הבעיה בעצמה ולא בו. הגמרא מסיקה ש"מותר לו לאדם לשנות בדבר השלום"⁹² ומוסיפה שיש תחומים שבהם דווקא שינוי מן האמת הוא סימן להיותו של אדם תלמיד חכם.⁹³

כללי האמת והשקר

מהו הכלל המנחה? מתי מותר (ואולי אף חובה) לשנות מן האמת ולשקר, ומתי חייבים להיצמד לאמת בכל מחיר?

העיון במקורות מלמד על ארבעה עקרונות:

א. **אמת סובייקטיבית**: בית שמאי ובית הלל נחלקו⁹⁴ "כיצד מרקדין לפני הכלה?" כלומר, מי שבא לחתונה ורוצה לשבח את החתן על כלתו הנפלאה, מה יאמר? "בית שמאי אומרים: כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים: כלה נאה וחסודה. אמרו להם בית שמאי לבית הלל: הרי שהיתה חיגרת או סומא אומרים לה כלה נאה וחסודה!? והתורה אמרה 'מְדַבֵּר שֶׁקֶר תִּתְחַק'! אמרו להם בית הלל לבית שמאי: לדבריכם מי שלקח מקח רע מן השוק ישבחנו בעיניו או יגננו בעיניו?"

לכאורה הטיעון של בית שמאי נשמע משכנע יותר. כיצד ניתן לומר על כלה בעלת מום בולט שהיא נאה? האין זה שקר?

הדיון נחתם באמירה מעניינת: "מכאן אמרו חכמים: לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות". ייתכן שבזה מבואר טעמם של בית הלל ותגובתם לטענת בית שמאי: ישנם תחומים שבהם אין אמת אחת. הם סובייקטיביים ותלויים בנקודת המבט. למשל, יופי. "על טעם וריח אין להתווכח", ולכל אחד יש את הטעם שלו.

לענייננו, גבר שבחר לשאת אישה מסוימת, ברור שהיא יפה בעיניו. לכן, מי שיאמר שהיא "נאה וחסודה" אינו משקר גם אם האישה אינה יפה בעיני רוב האנשים. זוהי אמת סובייקטיבית ולומר אותה לא ייחשב שקר.

91. בראשית יח, ג.

92. יבמות טה, ע"ב.

93. בבא מציעא כג, ע"ב.

94. כתובות טז, ע"ב.

כך גם בנוגע למי שקנה בגד או רכב ושואל את חברו מה דעתו עליו. גם אם בעיני החבר הקנייה אינה משתלמת ובשום אופן הוא לא היה רוכש את הפריט עבור עצמו, אחרי שהוא קנה אותו והשתמש בו, ולא יוכל עוד להחזירו לחנות, מוטב לחפש נקודה של חן שיש בו (ותמיד יש) ולהצביע עליה.

ב. **התנגשות ערכים:** האמת היא ערך חשוב אך היא אינה הערך היחיד. הקב"ה ברא עולם מורכב ובסיטואציות רבות יש ערכים טובים המתנגשים זה עם זה ואין לנו ברירה אלא לבחור ביניהם.

למשל, כאשר האמת מתנגשת עם מידת הענווה (חבר ששואל, "נכון שכבר סיימת פעמיים את כל הש"ס?"), עם הצניעות (אישה שפוגשת שכנה סקרנית בדרכה למקווה) או עם השמירה על כבודו ושלומו של אדם (אדם שנראה לא הגון המבקש פרטים על אדם אחר). במקרים כאלו על האמת להידחות מפני הערכים האחרים.⁹⁵ נושא מרכזי אחר שבו האמת נדחית מפני ערכים אחרים הוא שלום הבית. למענו אפילו ה' שינה מן האמת ולא גילה לאברהם מה בדיוק אמרה עליו אשתו. אומנם מסתבר שאברהם לא היה כועס עליה גם לו ידע שאמרה שהוא זקן (הוא היה אז בן תשעים ותשע...), אך התורה מלמדת אותנו שאפילו כדי למנוע הקפדה קלה בין איש לאשתו, בחר ה', שחותמו אמת, לשנות מן האמת.

ג. **מול רמאים:** כאשר אדם עומד מול נוכל שמנסה לרמותו, מותר לו להשתמש בעורמה ואף לשקר כדי להגן על עצמו מנזק.

לדוגמה, בעל עסק שנוהג לרכוש סחורה מספק מסוים שיזוע שאינו עומד בזמנים. הוא מסוגל להתחייב על זמן מסוים בהן צדקו, ולספק את הסחורה שבועיים לאחר מכן. מותר לבעל העסק שזקוק לסחורה לתאריך מסוים, לומר לספק שהוא חייב את הסחורה שבועיים קודם, כדי שאחרי האיחור הסחורה תגיע במועד.

את היסוד הזה למדים חז"ל מיעקב אבינו. רחל מזהירה אותו מראש מאביה הרמאי ואומרת שהוא ירמה אותו בנוגע לנישואים שלהם ויחליף אותה באחותה. יעקב מרגיע אותה ואומר שלא תדאג ובמידת הצורך הוא ינהג בערמומיות נגדית כדי להגן על עצמו. הגמרא מסיקה מכאן עיקרון: "עַם נִבְרָתָבְרָר וְעַם עֲקֹשׁ תִּתְפַּתֵּל"⁹⁶ – מותר לאדם לרמות רמאי כדי להגן על עצמו מנזקו. למרבה הצער, ליעקב זה לא עזר, ונראה שבשקרנות, הניסיון הוא יתרון גדול.

ד. **ניסוח דוימשמעי:** גם כאשר על פי שלושת העקרונות שמנינו עד כה יש הצדקה לשקר, עדיף במידת האפשר לעשות זאת באופן רך יותר, ולהתנסח באופן דו-

95. בבא מציעא כג, ע"ב.

96. תהילים יח, כז.

משמעו⁹⁷. כך גם נצליח להקטין במידת מה את הפגיעה במידת האמת בנפשנו, שעלולה להיווצר מאמירת שקרים, גם אם הם מוצדקים. למשל, אם אדם מזמין את חברו לאכול אצלו ארוחת צהריים והחבר אינו סומך על הכשרות אצלו, אך אינו רוצה לפגוע בכבודו, במקום לומר: "אני לא רעב" (כשהוא גווע מרעב) או "יש לי קלקול קיבה" (על אף שהוא בריא לגמרי), מוטב לו לומר "תודה, אבל אכלתי כבר" ולהתכוון שאכל כבר ארוחת בוקר.

תשובות לשואלים

לשרה השדכנית שרצתה "להוריד" מעט את גיל המועמדת כדי שההצעה תהיה רלוונטיות לבחורים רבים יותר:

שרה יקרה,

בכל ההערכה לפועלך החשוב ולמרות רצוננו העז לראות עוד חתונות, קשה למצוא היתר לשקר בעניין גיל המועמדת ולומר על בחורה בת 30 שהיא בת 29. יש גם לזכור שפרט זה עתיד להתגלות ועלול לפגוע באמינותך גם בפרטים אחרים שאת מוסרת.

אני מציע שבשיחה עם בחורים תרחיבי על האיכויות ועל הכישרונות הרבים של הבחורה ותדגישי אותם, ולאחר מכן תציני בדרך אגב את גילה. את יכולה להוסיף שעלמת החן נראית צעירה לגילה ויש בה רוח נעורים (בהנחה שאכן כך הדבר). אם למרות זאת הבחור יתעקש על מישהי צעירה יותר, ההפסד כולו שלו וכנראה הוא אינו המיועד לה משמייים. אני מאחל לך שתזכי להיות שליחה נאמנה בהקמה של עוד בתים רבים בישראל.

ליערה ששיקרה והפרה את כללי האולפנה, אך חוששת מעונש חמור אם תתודה:

שלום יערה,

כיוון שהשקר שלך לא גרם נזק ממשי לאולפנה ואם תספרי עליו את עלולה לשלם מחיר כבד, נראה שהפעם את עיקר התשובה תעשי בינך לבין הקב"ה ותקבלי על עצמך להתחזק מאוד באמירת אמת מכאן ולהבא. נסי לעורר לכך גם את החברות שהשתתפו איתך באותו אירוע.

97. על פי הגמרא בעבודה זרה כח, ע"א.

לאביטל הקומונרית שמתלבטת בנוגע לשקר עם תועלת חינוכית, האם מטרה כזו מקדשת את האמצעים?

בספר שמואל מסופר על נתן הנביא שבא אל דוד המלך ומתאר לפניו מקרה: אדם עשיר גזל את כבשת שכנו הרש וזלל אותה לתיאבון. המקרה הזה לא היה ולא נברא, אך כשדוד חרף את דינו של העשיר הוא בעצם חרף את דינו שלו – "אתה האיש"⁹⁸.

נתן הנביא לקח סיפור דמיוני והציג אותו כמקרה אמיתי כדי להעביר מסר. ייתכן שניתן ללמוד מכאן שלגיטימי להשתמש בסיפורים לא אמיתיים ככלי חינוכי, אך יש להיזהר לא לעשות זאת לעיתים קרובות מדי ולא להגזים. המדריך שבמשך שבועיים הונה את חניכיו והם התכוונו במרץ ל"מפגש החשוב עם ראש העיר" הרחיק לכת וכעסם עליו היה מוצדק. יש דרכים רבות לחבר את החניכים לתפילה גם ללא שקרים מוגזמים כאלו.

לאלישיב שהיה מעוניין למנוע פריצה לביתו ולשם כך רצה לתלות על החצר שלט "זהירות, כלב נושך" על אף שאין להם שום כלב:

בגמרא⁹⁹ נאמר שמי שמצא כלי שכתוב עליו "תרומה" ובתוכו פירות, אם אין בו סימן מותר לקחת את הפירות ולאוכלם ואין צורך לנהוג בהם קדושת תרומה, כיוון שדרך בני אדם להותיר את הרישום "תרומה" גם כששמים בכלי פירות חולין, כדי למנוע מאנשים לקחת מהם ללא רשות. ניתן להסיק מכאן שמותר לרשום כיתוב מטעה כדי להרתיע גנבים.

לדורון, נהג המלגזה, שחשש שאם ימחה כנגד הניסיון להסתיר את הנזק שחברת המשלוחים שלו גרמה הוא עלול לאבד את משרתו:

למכון פוע"ה בירושלים הגיעה לילה אחד שאלה דחופה מרופא נשים שנמצא בדילמה קשה. אל המחלקה שבה עבד הרופא הגיעה אישה שסבלה מכאבים קשים בבטנה. היא טופלה בעבר אצל מנהל המחלקה והתברר שהוא נהג ברשלנות וטיפל בה טיפול שגוי שגרם לכאבים גדולים. הרופא התורן טיפל בה כראוי ושיקם את המצב, אך התלבט לגבי הדיווח שיש למלא בסוף המשמרת. אם יציין את הטעות של ראש המחלקה, הלה עלול לכעוס עליו ואף להתנקם בו בהמשך ולגרור לפיטוריו, דבר שיקשה עליו למצוא עבודה גם במקומות אחרים. מצד שני, דרך האמת היא דרכו והוא אינו רוצה לדווח שקר.

98. שמואל ב יב, יז.

99. יבמות קטו, ע"ב.

רבני מכוון פוע"ה פנו להתייעצות עם כמה מגדולי ישראל והתשובה שעלתה מרובם היא זו: אם יש לדיווח הנכון השלכה על בריאותה של האישה – אין מנוס מלציין בדיוק את מה שקרה, גם אם הרופא עלול לשלם על כך במשרתו. אך אם כרגע האישה מטופלת כיאות והטעות של ראש המחלקה היא חריגה ואינה מאפיינת (כך שאין לחשוש שמדובר בדפוס קבוע שעלול לפגוע בנשים אחרות), והתועלת של הדיווח תהיה רק בכך שיאפשר למטופלת לתבוע את הרופא הרשולן ולזכות לפיצוי כספי על עוגמת הנפש שנגרמה לה – אין חובה לאדם לאבד את פרנסתו כדי שאדם אחר יוכל להרוויח כסף.

במקרה של חברת המשלוחים שדורון עובד בה, כיוון שאינו נדרש לתת דיווח שגוי אלא רק לעשות את עבודתו ולהעביר הלאה חבילות שייטכן שהמוצר שבתוכן כלל לא נפגע, מסתבר שאינו חייב לאבד את עבודתו בגלל זה.

ובכל זאת, עבור בחור ישר כמותו מובן הקושי לעבוד בחברה שקיימת בה התנהלות שאינה ישרה. הצעתי לדורון שידווח לממונה שאחראי על מנהל המשמרת בתקווה שהוא ידאג לתקן את הקלקול. אם הדבר יגרום לכך שבסופו של דבר יפוטרו ממשרתו – שיתחזק באמונה שהפרנסה היא משמיים והקב"ה ישלם שכרו על שלא רצה לשתף פעולה עם מעשה לא הגון וימצא בע"ה מקום עבודה אחר שבו יוכל להרוויח את לחמו בהגינות מלאה ללא שותפות במעשי תרמית.

לסמדר, שחברתה שואלת לדעתה על חולצתה החדשה ובעיניה היא מכוערת:

שלום סמדר,

אם בעינייך החולצה מכוערת, אינך צריכה לומר שהיא יפהפייה. אך היות שחברתך עלולה להיפגע אם תגידי שזו הייתה קנייה גרועה, עם מעט מחשבה וטקט אני בטוח שתמצאי ניסוח מתאים על חן מסוים שיש בחולצה הזו (הגזרה? שילוב הצבעים? איכות התפירה?) ותחמיאי לה עליו. בעיני הלוברשת זו חולצה יפה, היא שילמה עליה כסף רב, ולכן ראוי לגמול איתה חסד ולתת לה תחושה שהקנייה הייתה משתלמת.

ליחזקאל, שלאשתו לוקח זמן רב להתארגן לאירועים ולכן רצה לשקר לה שזמן

תחילת האירוע הוא מוקדם יותר:

שלום יחזקאל,

ראשית, עליך להבין שאישה זקוקה ליותר זמן התארגנות לאירוע מאשר גבר. היא בדרך כלל משקיעה יותר מחשבה בבחירת הבגדים והאיפור והתאמתם, ולכן גם אם אתה מוכן בתוך שלוש דקות ליציאה, רעייתך זקוקה ליותר ויש לכבד זאת.

כמובן, גם אישה צריכה להתחשב ברצונו של בן זוגה להגיע בזמן, ולכן הטוב ביותר הוא שתשוחחו על כך בנחת ובנעימות בזמן רגוע. אל תאשים אותה באיחורים הקבועים, אלא רק תתאר את חוסר הנעימות שיש לך מכך שאינכם מגיעים בזמן ותביע את בקשתך להתחלת התארגנות מוקדמת יותר כך שתוכלו לצאת בזמן.

נכון הדבר שראינו שמול רמאים מותר לרמות כדי להגן על עצמנו, אך אשתך בוודאי לא עושה את מעשיה במזיד כדי לפגוע בך. ולכן לשקר לה שזמן החופה מוקדם מהשעה האמיתית כדי שתגיעו בזמן, זהו מעשה שאינו ראוי. כנות ואמינות הם מיסודות הקשר הזוגי.

איפה אבא?

שעת ערב. הטלפון בבית מצלצל. אחד הילדים ממחר לענות ושומע מעבר לקו קול סמכותי: "שלום. אפשר לדבר עם אבא?" הילד ניגש לאביו: "אבא, רוצים אותך בטלפון". לאבא הייתה תחושה שהוא יודע מי נמצא מעבר לקו ולכן ביקש מהילד לשאול מי מבקש אותו. "שלמה", הייתה התשובה. "תגיד לו שאני לא בבית", אמר האב בזעף. הילד שב אל הטלפון ואמר, "אבא אומר שהוא לא בבית..."

מתי תהיה בן חמש?

אישה המתינה עם בנה בן החמש בתחנת האוטובוס. "אם הנהג שואל מה הגיל שלך", הזהירה אותו בנחרצות, "אתה אומר לו 'ארבע', שמעת?" הילד קלט את המסר וכשהגיע האוטובוס הם עלו, והאישה שילמה רק עבור עצמה. "מה עם הילד?" שאל הנהג. "הוא פטור מתשלום", ענתה האם, "הוא עוד לא בן חמש". מבטו של הנהג סקר את הילדון ובליבו התעורר פקפוק. "בן כמה אתה, חמוד?" פנה ישירות אל הילד. "בן ארבע", ענה הילד מייד. "ומתי תהיה בן חמש?" המשיך הנהג החשדן להקשות. "כשנרד מהאוטובוס", ענה הילדון.

אפשר לדבר רבות עם ילדינו על חשיבות אמת ובגנות השקר, אך מה שמשפיע יותר מכול זה הוא הדוגמה האישית. ילד שהוריו מטיפים לאמירת אמת, אבל בפועל משקרים כדי להרוויח הנאה קטנה או להתחמק ממחויבות, יקלוט היטב את המסר.

אך מה יעשה ילד נבון קצת יותר שאינו רוצה להוציא מפיו דבר שקר, אך קשה לו לסרב לאביו שתובע ממנו לשקר?

נראה שכדאי שיאמר לאביו שקשה לו לומר דבר שאינו אמת ויבקש ממנו שיפטור אותו מן המשימה הזו. אם האב עדיין עומד על כך שהילד יבצע את הוראתו, בלית ברירה מוטב שיאמר משפט דר משמעי כגון, "אבא לא נמצא", ויתכוון לכך שאינו נמצא לידו (ולא יאמר: "אבא לא נמצא בבית"). מעבר לכך כדאי שישתדל ליצור לעצמו בבית שם של "דובר אמת" כך שלא יטילו עליו משימות הכרוכות בשקר.